

Още щом чу първите звуци на пианото, разбра, че първите два документални филма са били просто въведение. Този концерт, цветен и филмиран с много по-високо качество от двата филма, ще да беше главното блюдо на трапезата, на която го бяха поканили. Концерт за пиано, да, може би затова бяха поканили диригент като Адриан Мара.

Веднага позна мелодията. Концерт №21 за пиано и оркестър от Моцарт. Вълна от удоволствие се разля по цялото му тяло. „Божичко“, прошепна с наслада при звуците на божествената мелодия, които се лееха от пианото. Като че ли бяха предвидили специално за него тази музика. Обожаваше Моцарт, особено концерта му за пиано.

Концертът, който прожектираха на екрана, беше подготвен като приятна изненада, която не само да зарадва зрителите, но и да ги остави с отворена уста. Адриан и останалите стояха в очакване загадката да бъде разкрита. Погълнат от музиката, той същевременно изгаряше от любопитство да разбере час по-скоро кой беше изпълнителят или изпълнителката, който се криеше зад Моцартовата мелодия. После пианистът се появи, или по-скоро се очерта силуетът му. Сякаш музикантът и операторът, който го снимаше, си мереха майсторството. Докато пианистът изпълняваше гениалното произведение, операторът и режисьорът на филма поддържаха напрежението около загадката и го оставяха в сянка. Адриан забеляза, че фигурата му постепенно се приближава. Прозрачният силует започна да се изпълва с плът, с рамене, ръце и глава. Камерата показваше все още гърба му. Сега вече зрителят можеше да различи движенията на гърба му, извиването

на гръбначния стълб в съзвучие с тоновете. Изпълнението беше майсторско. Също и представянето му чрез камерата. Фигурата вече беше съвсем близка и реална. Ясно се различаваха белите коси по правилния череп, които вероятно закриваха красиво лице. За момент белокосата глава се обърна леко. Операторът проследи това движение и го предаде на публиката. Наистина беше красив. Видът му накара публиката да възкликне, от онези викове, които човек надава при нещо съвсем неочаквано. В хора от възклицанията освен учудването се долавяше и възхищение, а може би и още нещо.

Адриан Мара не просто се учуди, той беше разтърсен. Беше видял най-голямото чудо в живота си. Ако някой му беше разказал това, което виждаше със собствените си очи, нямаше да му повярва. Беше като във вълшебна приказка.

Музиката на Моцарт продължаваше, но Адриан вече не изпитваше удоволствие. Чувстваше се сякаш след вкусна вечеря са му съобщили, че в яденето има отрова. Объркани мисли се прескачаха в главата му. Стомахът му се сви. Не можеше да повярва, не можеше да го приеме. Искаше му се всичко това да беше сън, но уви, беше реално. Това, което се случваше, за някои може би беше чудо, но за него можеше да е край на света. Не искаше да го повярва, но напук на всичко, беше истина. Пианистът, който така майсторски изпълняваше Моцарт и когото без никакво колебание би нарекъл виртуоз, беше самият Енвер Ходжа.

Невероятно, но факт, невъобразимо, но реалност, същински шок. Спомни си как някой му беше разправял, че албанският диктатор свири на пиано. Беше човек, който акордираше пиана, значи достоверен източник, но той не му обърна внимание и го прие на шега. Защо

държавният ръководител никога не беше изявявал таланта си?

Беше нещо съвсем обикновено да определят водача на партията като гений. Представяха го като стратег и командир, доказал се в борбата, политик и философ, първокласен икономист и финансист, несравним оратор, писател и хронист, публицист и журналист, ненадминат идеолог, визионер, направо оракул, специалист по селско стопанство, експерт в нефта, геологията и мините. Беше също и познавач на изкуството, литературата и музиката – едновременно страстен почитател и остър критик.

Всевластен, твърд, безмилостен, той решаваше съдбата на хората около него, а и на много други. Стоеше бдителен в наблюдателницата си и гледаше какво се случва на гладиаторската арена. Вдигаше и сваляше палец според случая, желанието, симпатиите или антипатиите си, според моментната любов или внезапната омраза. Едно леко кимване с глава и някой биваше повишаван и награждаван. Неведнъж тези леки знаци на диктатора бяха причинявали неочаквани и разтърсващи събития. Беше направил каруцаря член на Политбюро, шофьора – министър, доячката – член на Централния комитет, анонимния – гений, случайния – важен.

Неговото кимване с глава беше белязало живота на знайни и незнайни индивиди, важни или незабележими хора. Сгромолясането им беше дошло с този знак. Падаха като лавини и колкото повече се търкаляха надолу, толкова повече обвинения се трупаха. От върха се спускаха към разстрела, от мита за неприкосновеността завършваха в тъмните килии на безсрочни присъди – в затвора, при мъченията, в изгнание, преследвани, анатемосвани, докато накрая не им извадеха душата и не признаеха вината за нещо неизвършено, докато не се

отречаха от себе си или се самоубиеха. Последният случай беше с министър-председателя на страната. Рядък случай в Европа, направо безпрецедентен. Това можеше да се случи само там, където диктаторът с атрибути, власт, злонамереност и дори с черти на императори като Калигула или Нерон държеше в ръцете си съдбите на хората.

Беше чувал какво ли не за партийния ръководител, но че Енвер Ходжа ще се окаже великолепен, дори гениален пианист, не можеше да повярва. Но колкото и да не му се вярваше, явно това беше факт. Той и другите поканени в *Le jardin des lilas* слушаха Концерт за пиано и оркестър №21 в до мажор, опус 467 от Волфганг Амадеус Моцарт в изпълнение на непознат до този момент пианист – комунистическия диктатор на Албания Енвер Ходжа, нещо, което можеше да учуди не само неговата страна, но и целия свят.

Кой можеше да противоречи на този факт, на тази истина, на това невероятно събитие? Всички в залата го виждаха на големия екран, следяха движенията му, ритъма му, танца на ръцете му по клавишите, маневрите на пръстите по черното и бялото, сливането им с нотите, тоновете, полутоните, диезите, бемолите, ключовете, октавите, интервалите, акордите, за да възпроизведе това чудо, което Моцарт е създал, за да го изпълнява самият той, без да подозира, че някой ден ще го свири един седемдесет и четири годишен диктатор.

Сигурно всички присъстващи като Адриан в момента си правеха догадки за невероятния талант на Енвер Ходжа. Истинско чудо, може би сътворено от Господ. Или наистина беше чудо, или диктаторът се беше преобразил за една нощ в гений с помощта на Всевишния. Само божествена сила можеше да направи нещо подобно. Това щеше да е върхът на иронията, достигащ до ци-

низъм. Човекът, обявил омразата си към божественото и наложил със сила това чувство у народа си, изведнъж се беше оказал обвит с мистичен ореол, беше станал избраник на провидението и показваше пред света гения си, а защо не и безсмъртието си. Адриан изтръпна. Беше страшно, ужасяващо, чудовищно само да си го помисли. Вледеняваща вълна премина през тялото му. Безсмъртен диктатор! Що за зла прокоба?

А може би като далновиден човек, едва ли не оракул или пророк, беше решил да разкрие таланта си в точното време и затова го е крил досега. Затворил го е и сега е решил, че това е моментът, в който трябва да го покаже на народа си и на света. Това беше по-вероятно в рамката на невероятното, както щеше да я нарече по-късно Адриан. Тази тайна, потискана години наред, може би се дължеше на страха му. Може би проявата на този талант за него беше изнасилване на личността. Не беше се разкрил пред народа си досега. Вероятно беше проява на параноята му. Беше показал таланта си косвено. Най-странното беше, че това се случваше на седемдесет години.

Но сигурно Енвер Ходжа не беше единственият, чийто талант се изявяваше толкова късно. Да, имаше и други примери, но не чак дотам. Мао Дзедун пишеше стихотворения. В Китай печатът, пропагандата и критиката го възхваляваха до небесата. Сигурно затова последователите му го обожествяваха. Севернокорейският комунистически Ким Ир Сен пишеше опери. Дори в Държавната опера на Пхенян се поставяха само опери на Великия вожд. Но изявата на албанския диктатор като виртуозен пианист надминаваше всички.

Държавният ръководител на Албания беше избрал най-подходящото време да се представи като необикновен. Остарял, болен, изнемощял, с единия крак в

гроба, и ето че се беше възродил, беше възкръснал като феникс от пепелта. Беше уцелил точно времето, в което всички смятаха, че самоубийството или убийството на министър-председателя е прекалено тежък удар за него, направо смъртоносен. Хората мислеха, че няма да може да се съвземе. Този слух се разнесе настойчиво след първата му публична поява след самоубийството на най-близкия му съратник, на човека, който от двайсет и седем години беше министър-председател на страната, верен и непоколебим в добро и в лошо.

Адриан беше гледал хрониката, която показваше посещението на Енвер Ходжа в Художествената галерия. Целта на тази публична поява беше именно да се покаже, че след случилото се с министър-председателя Партията е по-силна от всякога, че единството между Партията и народа е още по-здраво и че Партията и народът ще поставят враговете на мястото им.

Държавният ръководител се усмихваше през цялото време, опитваше се да изглежда весел, щастлив, жизнен, непоколебим и непобедим. Но колкото и да го гримираха, колкото и да се мъчеха да го държат на крака и да го изкарат във форма, Адриан успя да долови признаците на умората, на падането, на капитулацията, на близкия край. От обкръжението на диктатора се набиваше на очи радостта, която излъчваше онзи, за когото се смяташе, че ще наследи ръководителя. Тя личеше особено много от начина, по който постоянно кимаше одобрително на всяка дума, изречена от висшестоящия. Всяко кимане беше придружено от широка усмивка. Съавтор на трагедията на цял народ, участник в интригите, капаните и задкулиските игри на другите членове на ръководството, необявеният още наследник вече разчистваше пътя пред себе си.